

אבן מאסו ההורסים

כפי שאמר גתה: ההיסטוריה היא ספר הנעול בשבע חתמות. אין היא אלא ראי, שבו משתקפים פני האדונים של היום."

במטוסיכלא לישראל

אוסטרליה המודרנית הוקמה עליידי אסירים שהוגלו מבריטניה. כפי שאמר השגריר האוסטרלי הקודם: "מיטב השופטים הבריטיים כחרו בעולים לאוסטרליה, ומיטב בתי-הסוהר הבריטיים נטעו בהם את הכמיהה לחופש".

ישראל המודרנית הוקמה עליידי חלוצים חדרו-חיוון, בעזרת פליטים יהודיים שברחו מפני הפוגרומים והשוואה. הם רצו להיות כאן.

עכשיו מבקשת ממשלת-ישראל להביא הנה עולים מסוג חדש: עולים-מאונס, שיוסגרו עליידי ברית-המועצות לישראל במטוסי-כלא.

איי-אפשר להבין אחרת את תביעתה של ממשלת-ישראל משילטונת מוסקווה לאפשר ליהודים לצאת רק במטוסים אשר יטוסו במישרין לישראל, בלי חניית-ביניים, והתביעה המקבילה משילטונת ארצות-הברית שלא להעניק מעמד של פליטים ליהודים הנאים מברית-המועצות לאמריקה.

אלה הן תביעות משפילות. הן משפילות אותי כישראלי. הן אומרות, קודם כל, שהיהודים אינם מוכנים לבוא לישראל מרצונם החופשי, ושעל כן אין ברירה אלא להביאם בכוח. הן גם אומרות שאנו דורשים מארצות-הברית להנהיג מדיניות גזענית אנטי-שמית. כלומר: להעניק מעמד של פליטים לכל אורה סובייטי הרוצה לבוא לארצות-הברית, פרט לאורה סובייטי ממוצא יהודי. ("יהודי" על פי ההלכה?)

זה מבעית. זה גם טיפשי. אם סבור משהו שהיהודים האלה יבואו ארצה, יתאהבו בה ממבט ראשון ויישארו כאן — הרי הוא משלה את עצמו. מי שיושב הנה בכוח, ישנא את הארץ ממבט ראשון. הוא יישב כאן על המיוזרות וימתין בכלי-יד-עייניים להזדמנות לברוח לאמריקה, ארץ החופש. האם אנחנו באמת רוצים בכך? האם אנחנו מיואשים עד כדי כך? המנהיגים הציוניים המציגים רישות כאלה חותמים, למעשה, על תעורת-הסתירה של הציונות. עוכרה זו נרשמה, בוודאי, במוסקווה ובווינגטון.

העיקר לאהוב את אמא

אם הכנתי נכונה את דיכרי ידידתי נתיבה כנייהודה בטלוויזיה, הרי ביקשה לומר בערך כך: "הושע בלום, איש הש"י של ההגנה, אומנם היה סאדיסט, רוצח, פושע-מלחמה ואינקוויזיטור, אבל העיקר הוא שאהב את הפלמ"ח".

ועוד: "בן-גוריון לא סילק את האיש הזה מעמדתו הבכירה בצ"ה"ל מפני שהיה סאדיסט, רוצח, פושע-מלחמה ואינקוויזיטור, אלא מפני שלא היה איש-מפ"א".

כמו שנאמר על ילד שרצח את אביו: "העיקר שהוא אוהב את אמא".

אין זו הפעם הראשונה שאני נתקל בגישות כאלה אצל נתיבי. בה מרוב אהבה לפלמ"ח — שהוא, בעיניו, מרכז ההיסטוריה ומקור כל הטוב והיפה — היא מוכנה לסלוח כל וזועה, ובלבד שנעשתה על-ידי הפלמ"ח או לטובתו.

אני מציע לנתיבה לטרד מחדש את סולס-הערכים שלה. משהו השתבש כאן.

בסיפרי הצד השני של המטבע, שיצא לראשונה ב-1950, תיארת מעשייוועה שהייתי עד להם במלחמת-העצמאות. לא סברתי מעולם שיש להעלים מעשים כאלה. סברתי שיש לחשוף, להסכיר ולגנות. באיחור של שלושים וכמה שנים באה נתיבה וחושפת גם היא. אך היא היא מגנה וזה רע.

הושע בלום זה היה — לפי התיאור שלה עצמה — מילפצת. כחוקר הש"י (שרות הידיעות) של ההגנה רצה בנייאום בעניינים. (אני מניח שגם בעיני נתיבה, ערכים הם בנייאום). אין ספק שהיה סאדיסט. חבריו קראו לו בשם אינקוויזיטור. לפי המשך דרך-חיו, נראה שהיה גם אדם מופרע קשה: אחרי שהקים את מפ"ח של צ"ה"ל התנצר, הפך נזיר, פרש מן המניור, ירד לגרמניה. הפך גמני, התיידד עם קצין בכיר של האס"א לשעבר, קיבל עבודה במיש"טרה הגרמנית. מוזר.

עכשיו באה נתיבה ואומרת: מעשיו של בלום היו בסדר. הוא עינה שבויים, אבל בכל המדינות מענים שבויים. הוא רצח, אבל בכל הצבאות רוצחים.

האומנם? האם לכך היא רוצה להנך צעיר ישראלי, המתגייס השבוע לצ"ח? שומרת לרצוח שבויים, לענות אסירים? שמקומם של סאדיסטים ופסיכופתים הוא בצמרת שרותי-הביטחון של ישראל?

משמע: דניאל פינטו ורוצחי כפריקאס היו בסדר, ואולי גם האנשים שרוצחו להורג בנירנברג.

נתיבה כנייהודה

בכיס-פלוגה (ליד קריית-גת של היום), הוכרו על הפוגה מקומית כדי לרוץ בקבורת הגופות שנשארו פזורות בשטח בין הקווים שלנו ושלם. אלו שלח את ירוחם, ומהצר המיצרי בא רביסרן צעיר בשם עבר-אל-נאצר.

במהלך השיחות התיידדו השניים. הם דיברו ערבית, ובאחד הימים אמר עבר-אל-נאצר: "לעולם לא נצא מכאן חיים. נמות בקרב!".

ירוחם ביקש לעודד אותו ואמר: "יא גמאל, תראה שתצא מכאן חי, ועוד תוליד ילדים!".

בתום המלחמה פגו המצרים מן הכיס, והתקבלו בקאהיר כגיבורים. ירוחם נשלח לייצג את ישראל בוועדת בבית-הנשיק הישראלית-מצרית (או עוד לא היה מקובל לשלוח לכל תפקיד את המועמד הגרוע ביותר). באחד הימים אמר לו הנציג המצרי:

אורי אבנרי

יומנו

איש

"שמעתי שאתה מכיר את גמאל עבר-אל-נאצר. אז רע לך שהי שבו נולדה לו בת".

ירוחם מיהר לקנות ביגדיי-נינוקת, וביקש את עמיתו המצרי למסרם לעבר-אל-נאצר בצירוף המסר: הבטחתי לך שתצא חי ושתוליד ילדים, והנה זה קרה.

כבישיבה מסר לו המצרי שי של עבר-אל-נאצר: הבילת ממתקים מפכה גרופי בקאהיר.

זמן קצר אחרי השיחה שלי עם ירוחם על הגג נודע לעולם כולו כי גמאל עבר-אל-נאצר הוא המנהיג של המישטר המהפכני. אך לעולם לא נודע כי עבר-אל-נאצר העביר בחשאי הודעה לירוחם כהן: לבוא לקאהיר כדי לשוחח עימו.

ירוחם כהן, אורח ממושע, פנה למישרד-החוץ כדי לקבל היתר. מישרד-החוץ של משה שרת סירב בתוקף. "אם השליט המצרי רוצה לשאת ולתת עם ישראלי, עליו לפנות למישרד-החוץ ואנחנו נקבע מי יהיה נציגנו", נאמר לו.

כעבור שנים הומין עבר-אל-נאצר את ירוחם שנית, וגם הפעם נאסר הרבר. כבר סיפרתי סיפור זה בעבר. מדוע אני מספר אותו כאן שוב?

מפני שראיתי בטלוויזיה ראיון עם היסטוריון צעיר בשם מיי כאל אורן. האיש, כך מסתבר, נבר בארכיונים אמריקאיים ואחרים, עיין במיסמכים והגיע למסקנה חדי-שמעית: אין אמת בגירסה (שהעולם-הזה היה הראשון להפיצה) שבשנים הראשונות היה המישטר המהפכני המצרי מוכן להגיע לידי הסדר מדיני עם ישראל. העולם הזה היה אז הופלח יחידיו בארץ שקרא לממשלת ישראל להושיט יד למישטרו של עבר-אל-נאצר ולהגיע עימו לידי הסדר.

זה מעורר אצלי מחשבות נוגות על מיקצוע ההיסטוריה. מיכאל אורן לא היה עדיין בחיים (כך נרמה לי) כאשר קרו הרברים. הוא ניוון ממיסמכים השמורים בארכיונים.

אולם ההיסטוריה היא דבר חי, הנעשה בידי אנשים חיים, ובמיסמכים נמצא רק הד קלוש, חלקי, ולא-פעם כוונ ושיקרי. היחסים בין עבר-אל-נאצר וירוחם כהן אינם רשומים במיסי מכים וגם לא הדברים שאמר אחמד המרוש, חבר מועצת-הקצינים ושליחו של עבר-אל-נאצר, לנתן ילין-מור, ומה שאמר יועץ אחר של עבר-אל-נאצר, תחסין בשרי, בשיחות עימי. וגם לא מה שנאמר עליידי שליחו של עבר-אל-נאצר לג' גולן, האיש של נחום גולדמן, שגולדה מאיר שללה ממנו את דרכונו הישראלי כדי למנוע ממנו להיפגש עם המצרים. (כן, התורה הטוטאליטרית האומרת שאסור להיפגש עם האויב כדי לדבר על שלום היתה קיימת כבר אז. לשימועון פרס וליצחק שמיר היו מורים טובים.) מה כתוב בארכיונים על שיחותיו של עבר-אל-נאצר עם ידידי אריק רולו, העיתונאי הצרפתי הנודע, יהודי יליד-מצרים, שהפך לידידו?

אני משוכנע כיום, אף יותר מכפי שהייתי משוכנע אז, שהיתה קיימת אפשרות מעשית להגיע לידי הסדר עם עבר-אל-נאצר, ושוה היה מסוגל לכפות את רעתו זו גם על חבריו. רוד בן-גוריון לא רצה בכך, בגלל סיבות שלא כאן המקום לעמוד עליהן. טוב שהיסטוריונים מציניים בארכיונים ומגלים פרטים חדשים, טוב שהם עושים זאת, טוב שהם מפרסמים. אבל אם נרמה להם שעל סמך מיסמכים כתובים הם יכולים לקבוע הלכות היסטוריות, הרי אין הם יודעים דבר וחצי דבר על ההיסטוריה.

בשנות ה-50 סיפרו על אבא אבן את הסיפור הבא: באחד הימים ערך צה"ל התקפה גדולה על הסורים במיסגרת מה שנקרא או "פעולות-תגמול". היו אלה פעולות יזומות של הרמטכ"ל משה ריין, שנועדו לחמם את הגבול.

נציג ישראל באו"ם, אבא אבן, רתח מועם. איש לא הודיע לו על הפעולה מראש, והוא נקרא לכינוס רחוף של מועצת-הבטחון.

בישיבת המועצה נאם אבן נאום מזהיר, שבו הוכיח כי לישראל לא היתה כל ברירה אלא לבצע התקפה זו, מפני שעצם קיומה היה נתון כסכנה.

אחרי הישיבה טילפן אבן לדוד בן-גוריון, והתפרץ: זאת היתה פעולה אידיוטית! מדוע עשיתם זאת?"

השיב לו בן-גוריון בשקט: "אם תקרא את הנאום שלך במר-עצת-הבטחון, תבין מדוע זה היה נחוץ".

אבן

זוהי, כנראה, אגדה. אבל אין זאת אגדה שבן-גוריון נשאל פעם — אחרי פרישתו מראשות-הממשלה — מה דעתו על הרעיון למנות את אבא אבן כשר לענייני-הסכנה.

"אבא אבן הוא מסביר מצויין", השיב בן-גוריון, "בתנאי שאומרים לו מה להסביר".

שני הסיפורים עלו בזיכרוני כאשר שמעתי על הרעיון למנות את אבא אבן עכשיו כשגריר ישראל בווינגטון.

לדעתי זהו רעיון מזהיר. כנואם וכמסביר, בייחוד בשפה האנגלית, אבא אבן הוא כמעט יחיד-במינו בעולם. הוא אינטלקטואל מזהיר, שמו הולך לפניו. בעיני היהודים בארצות-הברית הוא סגנו של אלוהים. כלי-התיקשורת שם אוהבים אותו. בחוגי הממשלה מתייחסים אליו ככבוד מרבי.

כיום, כאשר הגענו לאן שהגענו בעיקבות ג'ונתן פולארד, רפי איתן, אביאם סלע, עמירם גיר, איראן-קונטראס ועוד — יוכל אבא אבן לחולל גם בווינגטון. מינו איש כזה, שהיה בעבר שר בכיר בממשלה, פייס אמריקאים רבים, וישכנע אותם שאנחנו מתייחסים ברצינות למשבר שנוצר.

אבן עצמו אמר שלא יקבל מינו כזה, מפני שאינו מוכן להסביר את מדיניותה של ממשלת-האחדות-הלאומית. לא הייתי מתייחס יותר מדי ברצינות לקביעה זו. בראשית מלחמת-הלבנון יצא אבן לארצות-הברית כדי להסביר שם את מדיניותו של מנחם בגין, וכמשך כל שנות שילטונו של גולדה מאיר ייצג את המדיניות שלה. מי שהיה מסוגל לכך, מסוגל לכל.

הצרותיו הפוליטיות האחרונות אינן שונות בהרבה בניסוחן מדיכרי שימעון פרס, וגם מנחם בגין יכול היה לחתום על חלק מהן.

המינו לא יקום, מפני שראשי מפלגת-העבודה לא יניחו לאבן לתפוס עמדה העולה לשמש נקודת-זינוק לעליה פוליטית חדשה.

וחוץ מזה, בישראל שולט כיום הכלל שאין בשום פנים למנות את האיש הנכון למקום הנכון בזמן הנכון.

ויכוח בצומת

באחד מלילות השבוע יצאתי מירושלים כדי לחזור לשפלה. השעה היתה קרובה לחצות. בחוץ ירד גשם.

מיהרתי במקצת, ובחוסר-סבלנות ישראלית אופיינית התקדמתי תי בצומת קצת מעבר לקו הלבן.

ניגש אליי שוטר, רומז לי עליידי סיבוב באצבע להוריד את החלקן.

"לא טוב להתקדם ככה, כי זה יכול להפריע לתנועה", אמר. מילמלתי התנצלות.

אבל לא בשביל זה ביקשתי לדבר איתך, אמר. כשהגשם יורד על פניו, "אני מוכן רציני לשאול אותך שאלה, איך זה שאתה היית באצ"ל לפני קום המדינה, ועכשיו שינית כך את ריעותיך?"

אמרת לשוטר: "זה לא שניתי. זה המשך של אותו הדבר — לעשות מה שטוב למדינת-ישראל".

ברוחם שלפניי נדלק האור הירוק, נהגי-המכוניות שמאחוריי התחילו לצפור. ניפנפתי לשוטר לשלום והמשכתי בדרכי.

שיחה בחרר-הכביסה

אני מבקש מראש את סליחת הקוראים הוותיקים, שכבר שמעו סיפור זה מפי.

ב-1953, חודשים מסוים אחרי מהפכת הקצינים הצעירים במצרים, קרא לי ירוחם כהן.

נפגשנו בחדרו. זה היה חדר-כביסה ישן על גג של בית בן אלף קומות (כך היה נרמה לי) בירושלים, שבו לא היתה מעלית.

את ירוחם אהבתי תמיד. הוא תימני ממולת, שהיה במחלקה הערבית של הפלמ"ח, ובימי מלחמת-העצמאות שימש כשלישו של יגאל אלון, כשזה היה מפקח חזית-הדרום.

יגאל המהפכה במצרים למדנו להכיר את הגנרל בעליהמיק-טרת, מוחמד נגיב, שעמד בראשה. כשיחה בחרר-הכביסה אמר לי ירוחם שכדאי לשכוח את נגיב. האיש האמיתי בצמרת המהפכה הוא אבא גמאל עבר-אל-נאצר, ששמו התפרסם בין שאר השמות של אחד מועצת-המהפכה.

מדוע דווקא הוא? ברור שספר לי סיפור האור הירוק, נהגי-המכוניות ב-1948